

Streszczenie pracy doktorskiej „Edukacyjny przełom demokratyczny w Polsce na przykładzie szkoły waldorfskiej”

Praca doktorska poświęcona jest przełomowi demokratycznemu w edukacji i edukacyjnemu ruchowi społecznemu w Polsce, który ukazany został na przykładzie szkoły waldorfskiej. Szkoła ta ma korzenie w niemieckim kręgu kulturowym i powstała w czasach reform edukacyjnych przełomu wieków XIX i XX – Niemieckiej Pedagogiki Reformy. Idea szkolna wyrasta z ezoterycznej myśli Rudolfa Steinera zwanej antropozofią i wpisuje się w intelektualne mody i ruchy społeczne międzywojnia. W Polsce pierwsze starania o założenie tego typu szkoły pojawiały się jeszcze przed II Wojną Światową, praktycznie jednak pierwsze placówki waldorfskie zakładane były w latach 80. XX w., gdy zaczął kiełkować edukacyjny ruch społeczny związany z nadziejami pokładanymi w przełomie demokratycznym, fascynacją New Age i Zachodem. Nowy ustrój niósł obietnice nowego świata – inaczej zarządzanych instytucji, innych relacji międzyludzkich, nowych szkół kształcących nowych ludzi. W pracy tej opisuję na jakie wartości i oczekiwania społeczne odpowiedzią miała być szkoła waldorfska, bazując na badaniach etnograficznych prowadzonych w niemieckim i polskim środowisku waldorfskim.

W rozdziale pierwszym, historycznym, sięgam do źródeł pedagogiki waldorfskiej. Znajduję je w kulturowym kontekście niemieckiego *fin de siecle'u*, a na podstawie badań archiwalnych i bibliotecznych staram się nakreślić polską recepcję szkoły waldorfskiej przed drugą wojną światową oraz sytuację ruchu waldorfskiego i antropozoficznego w czasie PRL. Umieszczam szkołę waldorfską na tle przedwojennych reform edukacyjnych i śledzę jej odbiór wśród polskich pedagogów, związanych z ruchem antropozofów, a także przyglądających się jej z badawczego oddalenia. W rozdziale tym przedstawiam także po raz pierwszy przykłady transgranicznej mobilności idei i osób: relacje pierwszego polskiego ucznia przebywającego w szkole waldorfskiej w Stuttgarcie, a także próby praktycznej realizacji idei waldorfskich w Polsce. Co emblematyczne, badania archiwalne wskazują na recepcję steinerowskich idei wśród konkretnych klas społecznych,

głównie inteligenckich środowisk artystycznych, a co za tym idzie ścisły związek pedagogiki waldorfskiej i tak zwanej sztuki wysokiej.

W rozdziale drugim proponuję etnograficzne odczytanie niemieckiej realizacji szkoły waldorfskiej – Rudolf Steiner Schule w Berlinie-Dahlem. Zaczynam od etnograficznego opisu miejsca, popartego dwutygodniową obserwacją uczestniczącą. Dalszą część rozdziału poszerzam o analizę i antropologiczną interpretację zjawiska, skupiając się przede wszystkim na typie wspólnoty, na jakim opiera się szkoła, wartościach jakie promuje i funkcjach szkolnych przedmiotów i rytuałów. Analiza niemieckiej szkoły waldorfskiej ważne jest nie tylko ze względu na potrzebę szczegółowej charakterystyki tej pedagogicznej alternatywy i nakreślenie wizji świata, jaki ona kreuje – jest to także podstawa i punkt wyjścia do dalszych rozważań o polskim, zglobalizowanym odczytaniu szkoły waldorfskiej w latach transformacji ustrojowej.

W rozdziale trzecim skupiam się na analizie kultury czasu przełomu demokratycznego w Polsce, która umożliwiła rozwój ruchu waldorfskiego. Używając antropologicznych kategorii interpretacyjnych takich jak chaos kulturowy, ruch społeczny, ruch kulturowy, środowisko kulturowe itp. przedstawiam ewolucję społeczności alternatywnych w Polsce lat siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Opierając się na wywiadach etnograficznych pokazuję też, które z rodzimych środowisk kontrkulturowych nawiązywały kontakty z zagranicznymi środowiskami antropozoficznymi i waldorfskimi i gdzie można wytyczyć między nimi ideowe i ideologiczne mosty. W rozdziale tym staram się pokazać te cechy kultury przełomu demokratycznego i te środowiska, które umożliwiły pojawienie się alternatywnych ruchów edukacyjnych, oraz to, że wśród nich znalazła swoje miejsce zapomniana przez lata PRL pedagogika waldorfska.

Rozdział czwarty poświęcam zdefiniowaniu i analizie społecznego ruchu edukacyjnego w Polsce i prześledzeniu współtworzących go środowisk, wśród których umieszczam szkołę waldorfską. Dużo miejsca poświęcam solidarnościowemu wymiarowi tych ruchów i mitów z nimi związanych, a także sposobom na budowanie narracji o miejscu szkolnych alternatyw w walce ze szkołą-systemem utożsamianą z PRL. W rozdziale tym, wykorzystując antropologiczne narzędzia interpretacyjne, przyglądam się też powrotowi pedagogiki waldorfskiej do Europy Wschodniej w latach osiemdziesiątych XX wieku i sposobom znajdowania jej miejsca w polskim krajobrazie edukacyjnym, co pozostawało w silnym związku ze zmianami polskiej powojennej kartografii, nową stratyfikacją społeczną, nowym otwarciem na transgraniczną mobilność oraz zmianami legislacyjnymi.

W ostatnim, piątym rozdziale przyglądam się sposobom globalizacji szkoły waldorfskiej w Polsce, a także – co z tym związane – edukacyjnej i kulturowej mimikrze Europy Zachodniej. Tekst organizują cztery kategorie interpretacyjne, które wyodrębniam jako kluczowe dla rozważań o

waldorfskiej specyfice: wolność, wspólnota, twórczość i duchowość. Podejmuję kwestie związane z wolnościami osobistymi, politycznymi i europejskimi, które jako kluczowe wartości projektowane były na szkołę przez moich rozmówców. Rozważam klasowe usytuowanie środowiska szkolnego, sposoby szkolnej socjalizacji, a także wagę szkolnego zaangażowania i specyfikę tożsamości uczniowskiej. Zajmuje mnie również szeroko rozumiana w szkole twórczość, obejmująca swoim semantycznym polem ludzką zdolność do tworzenia i wytwarzania znaczeń, interpretacji świata, nie tylko produkcji artefaktów czy dzieł sztuki. Opisywana przeze mnie twórczość polega na rozumieniu i przekształcaniu świata, odwoływaniu się do głębi doświadczeń kulturowych, a także animowaniu szkolnej wspólnoty.

Finalnie skupiam się na różnych odcieniach szkolnej duchowości, relacjach z Kościołem Katolickim, poszukiwaniach duchowych członków waldorfskiej społeczności i dyskutuję z zastosowaniem kategorii wernakularności do opisu tego typu zjawisk w polskim kontekście kulturowym. W rozdziale tym w największym stopniu wykorzystuję materiał badawczy, jakim są prowadzone przeze mnie wywiady etnograficzne, a także analizuję twórczość rodziców waldorfskich, będącą próbą zrozumienia i oswojenia nowego typu doświadczenia szkolnego.

Małgorzata Dobias-Krysiak

